

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Rituální praktiky u kolektivních sportů

Jitka Haumerová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Rituální praktiky u kolektivních sportů

Jitka Haumerová

Vedoucí práce:

PhDr. Tereza Zíková, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé práce PhDr. Tereze Zíkové, PhD. za pomoc, odborné vedení a cenné rady, které mi během jejího zpracování poskytla. Dále děkuji všem, kteří se na práci podíleli. Zvláštní poděkování patří také mé rodině a přítelovi.

OBSAH

1	ÚVOD	6
2	TEORETICKÁ ČÁST	8
2.1	Sport, náboženství, rituál	8
2.1.1	Sport	9
2.1.2	Klasifikace rituálů	11
2.1.3	Funkce rituálů	14
2.1.4	Přechod od rituálů tradičních k moderním	16
2.2	Sportovní rituály	17
2.2.1	Vznik sportovních rituálů	18
2.2.2	Funkce sportovních rituálů	19
2.2.3	Klasifikace sportovních rituálů a příklady z vrcholového sportu	20
3	METODOLOGICKÁ ČÁST	24
3.1	Cíl práce	24
3.1.1	Metodologie výzkumu	24
3.1.2	Struktura rozhovoru	25
3.1.3	Popis zkoumaného souboru	27
4	ANALYTICKÁ ČÁST	30
4.1	Výsledky výzkumu	30
4.1.1	Úvod do rozhovoru	30
4.1.2	Identifikace rituálů a osobních zvyklostí	30
4.1.3	Rituály přípravné	31
4.1.4	Rituály osobní	33
4.1.5	Rituály kolektivní	34
4.1.6	Rituály oslavné	35
4.1.7	Význam, přínos a funkce rituálů	36
4.1.8	Shrnutí výzkumu, diskuze	37
5	ZÁVĚR	40
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ	41
7	RESUMÉ	43
8	SEZNAM TABULEK	44
9	PŘÍLOHA	45

1 ÚVOD

Sport bezesporu patří k nejdiskutovanějším jevům naší soudobé společnosti, setkáváme se s ním v různých podobách dnes a denně a většina z nás se sama účastní některé z forem této specifické lidské aktivity. Svým praktikováním nepřináší sport zúčastněným pouze lepší fyzický stav, kondici, ale rovněž působí pozitivně na psychický stav jedinců, a to úlevou od starostí a rovněž pocitem uspokojení. Sport je neodmyslitelně spjat s kulturou, je její součástí.

Sport a rituál, k sobě mají velmi blízko a často se prolínají. Jednak lze celkově sport považovat za určitou formu rituálního chování, například pro pravidelnosti v něm se vyskytující nebo díky funkcím, které plní v dnešní společnosti jakožto takový „moderní rituál“. Hlavně ale nalezneme mnoho rituálů přímo v jádru sportu, přímo u samotných sportovních aktérů. Tomuto vztahu, sportovec – rituál, bude věnována pozornost na následujících stránkách této práce.

Hlavním cílem práce je identifikovat a představit rituální aktivity provozované v rámci kolektivních sportů z perspektivy samotných účastníků. Práce si tedy klade nejprve za cíl teoreticky se vymezit k tématu a poté za pomoci kvalitativního výzkumu zjistit, zda se v chování oslovených hráčů na poli sportu vyskytují nějaké rituální aspekty. Čtenáři práce může poskytnout méně častý pohled na sport, který je z tribuny diváků jen stěží pozorovatelný. Práce se snaží přiblížit úhel pohledu na sportovní rituály právě z pozice hráčů, kteří je nezřídka sami provozují.

Ohniskem zájmu práce jsou názory, postoje, ideje a chování hráčů, které vyjádřili při rozhovorech s nimi vedenými. Dalším cílem práce je popsat konkrétní praktiky rituální povahy, zjistit důvody, které k těmto činnostem sportovce vedou a rovněž zaznamenat zpětný přínos rituálů a osobních zvyků přímo pro jednotlivé sportovce.

Tato bakalářská práce nabízí čtenáři nejprve seznámení s pojmem rituál a jeho vymezení v rámci antropologie. Poté je již užší pozornost zaměřena přímo na rituály sportovní a konkrétně na rituální praktiky u kolektivních sportů. Jsou popsány možnosti vzniku rituálů, jejich funkce a rovněž uvedeny příklady z vrcholového sportu. Toto teoretické podloží formovalo pohled na fenomén rituálů ve sportu a opírá se o něj výzkum, který byl následně uskutečněn. Výzkumné metody jsou popsány v metodologické části práce. Je přiblížena struktura rozhovorů, které byly se sportovci vedeny a popsán zkoumaný soubor. V analytické části jsou uvedeny výsledky výzkumu a diskuze. Skrze strukturované rozhovory s hráči bylo snahou zjistit jejich postoje a zkušenosti s rituálními praktikami a dále získaná data interpretovat pro případné zájemce z řad čtenářů a přátel sportu. A doufám, že srozumitelnou a zajímavou formou.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Sport, náboženství, rituál

Sport je považován za sociálně-kulturní fenomén. Někteří badatelé, jako například Michael Novak (Novak citován in Sekot 2006: 20), v něm nacházejí funkční podobnosti s náboženstvím. Podle něj vzniká spojnice těchto dvou fenoménů například v zaujetí pro rituály, v symbolice roucha či v silných emotivních prožitcích. „Oba sociální fenomény (sport a náboženství – pozn. autorky) navíc spojuje imperativ naprostému obětování se a asketismu při dosahování cílů, respekt před mystériem vlastního těla a ducha, víra v sebeovládání, víra k časoprostorové jedinečnosti soutěžní události, smysl pro osudovost, přátelství a přirozenost rytmu přírody“ (Sekot 2006: 20).

Rituály jsou úzce svázány s vírou a náboženstvím. Náboženská praxe má totiž často formu právě rituálu. Stejně důležitá je jak víra, tak i činy, jedno bez druhého nemůže fungovat abychom mohli hovořit o náboženství. Dle Frazera (1994: 50) musíme při snaze pochopit náboženství propojit oba prvky – teoretický, tedy víru v nadpřirozené síly a praktický, za nějž považuje prováděné úkony vedoucí k usmíření oněch sil. Jako důležitější z těchto dvou prvků označuje víru v existenci božských bytostí, nicméně samotná víra odkazuje pouze k teologii a pouze víra doprovázená praktickou činností spojuje oboje v náboženství.

Důležitou složkou diskuzí, které hledají paralely sportu a náboženství, je právě téma rituálů. „Ty mohou být na půdě sportu typologicky členěny na iniciační (kupříkladu oholení nového člena týmu), přípravné (povzbuzování emoční připravenosti k bezprostřednímu sportovnímu výkonu) a ochranné (zaměřenost na důležité herní oblasti, např. systém zákazů týkající se vstupu do oblasti herních autových čar). Systém tabuizovaného chování tak v souladu s těmito postřehy

upozorňuje na další společné znaky sportu a náboženství“ (Sekot 2006: 21).

Stejně tak Bromberger (1995: 305-311) se nebrání připodobnění fotbalového zápasu k posvátnému obřadu. Navrhuje toto přirovnání jednak kvůli prostorově-časovému rámci fotbalového zápasu, pravidelnému opakování zápasů v cyklech, odlišnému chování účastníků během zápasu, mizející sociální hierarchii například mezi diváky ale také kvůli morální povinnosti se účastnit na fotbalovém „rituálu“. Pro srovnání velkého fotbalového zápasu k náboženskému rituálu je potřeba zkoumat jeho formální charakteristiky jako například typy chování a symbolické postavy, jež jsou nezbytnými a trvalými prvky hry. Velký městský stadion může být prezentován jako „svatyně průmyslového světa“, zápasy jsou plánovány jako pravidelné a cyklické události v kalendáři, vlastní zákony a hierarchie ve světě sportu (fotbalu), symbolické bohatství hodnot přenesené do hry, obětní drama, toto jsou některé z paralel mezi fotbalovým zápasem a náboženským obřadem.

2.1.1 Sport

„Sport konceptuálně chápeme jako institucionalizovanou pohybovou aktivitu vyžadující systematické fyzické úsilí účastníků motivovaných zvýšením celkové kondice, osobním prožitkem či cíleným výsledkem nebo výkonem“ (Sekot 2003: 15). Chceme-li hovořit o sportu, máme většinou na mysli fyzickou aktivitu, která má svá pravidla a jejíž charakter je soutěžní s cílem poměřit výkony jejích účastníků. Starobylost kořenů sportovních aktivit nám dokazují například Olympijské hry, které jsou odkazem antiky, moderní sport, jak jej známe dnes, se začíná vyvíjet v devatenáctém století, v souvislosti s průmyslovou revolucí. Sport můžeme dle úrovně jeho provozování rozřadit do několika kategorií – vrcholový, výkonnostní a rekreační sport (Sekot 2006: 25).

Sport je nedílnou součástí socializace člověka a utváření jeho osobnosti. „Je tak výrazem specifických představ, idejí, hodnot a

perspektiv, prostřednictvím kterých lidé zaujímají svoje postavení ve světě, hledají své místo v něm, vysvětlují si jeho fungování, poměřují míru důležitosti věcí kolem sebe“ (Sekot 2006: 15). Sport jednoznačně ovlivňuje sociální život jednotlivců ale bezesporu také skupin. Kolektivní sporty se těší v dnešní době velké oblibě a to nejenom co do provozování ale především do sledování. V kolektivních sportech poměřují své síly proti sobě celé skupiny hráčů a ne jen jednotlivci jako je tomu u sportů individuálních. Výsledek zápasu je tak ovlivněn především součinností panující uvnitř týmu, spolupráci mezi spoluhráči, schopností jednotlivce fungovat v organizované skupině. Jak píše Bromberger (1995: 306), sociální skupina, v tomto případě má na mysli fotbalový tým, by nikdy nemohla existovat bez převládajícího smyslu *communitas*, který osvobozuje od denních omezení a hierarchie.

Jelikož sport neodkazuje pouze k biologickým datům, k synchronizovanému výkonu svalů a kostí, je taktéž předmětem studia antropologie a ta se sportem zabývá z různých perspektiv. Obecný souhrn přístupů jednotlivých antropologických subdisciplín v oblasti sportu dle Blancharda (1995: 2-9) zahrnuje fyzickou antropologii, kde je zájem upřen především ke sportovní fyziologii. Fyzičtí antropologové nejčastěji studují vztah mezi těly atletů a konkrétními sportovními dovednostmi, mezi růstem a atletickými aktivitami. Rovněž v archeologii nalezneme příspěvky ke studiu sportu – analýzy sportovního chování dle nalezených artefaktů a souvislostí, jako je tomu například u míčových her v oblasti Střední Ameriky. Lingvistika zkoumá povahu sportovního jazyka ve vztahu k dalším aspektům sportovního chování. A konečně kulturní antropologie, která se zaměřuje na co největší porozumění sportu, především sportovnímu chování. Blanchard dále hovoří o důležitosti kulturních faktorů ve sportovním výkonu (Blanchard 1995: 9), jež zpracovává například Malina. Význam her, jakožto vodítek ke studiu kultur a kulturního kontaktu rozpoznal dle Blancharda rovněž Tylor, který zastával názor, že sportovní utkání nebo hry mohou posloužit v některých případech jako důkaz kulturní difúze a kontaktu mezi kulturními centry z

různých částí světa. Počet dalších a dalších antropologů zabývajících se oblastí sportu od roku 1960 stále narůstá, stejně jako roste význam, který sportu v naší moderní společnosti přisuzujeme (Blanchard 1995: 9-11).

Sport přitahuje pozornost z antropologické perspektivy nejenom jako celek ale i svými dílčími částmi a pozornost v rámci této práce byla zaměřena na část, kterou jsou sportovní rituály. Propojením sportu, v jeho moderní podobě jakožto novodobého fenoménu, spoutaného pravidly, tím nejpřesnějším možným měřením, racionalitou a rituálu, představujícího fenomén tradiční, odkazující spíše do sféry náboženství a magických praktik, vzniká velmi zajímavý vztah hodný bližšímu prozkoumání. Racionální vědomí sportovce, že musí pravidelně trénovat aby dosáhl kýžených výsledků se střetává s pověřivostí, že jeho výkon může zrovna tak ovlivnit číslo jeho dresu, pokřik zvolaný v šatně nebo oholení si tváře.

Stejně tak jako se sportem, i s rituálními aspekty se setkáváme napříč celým spektrem kultur. Rituály jsou od nepaměti důležitým společenským fenoménem, provázejí neodmyslitelně různé lidské činnosti od počátku věků až k dnešním dnům a tak je jejich studiu v antropologii věnována nemalá část pozornosti vědců. Ritualizované chování je analyzováno především v kontextu sociálního života jedinců nebo skupin. Jedná se o chování, které je vysoce standardizované a rovněž plné specifického symbolického významu.

2.1.2 Klasifikace rituálů

Rituálem rozumíme formu chování, individuálního nebo kolektivního, které je svým způsobem standardizované a založené na tradičních či vynucených pravidlech. Toto chování má dle Rappaporta (1999: 24n.) sklony k tomu být puntičkářské, opakující se a obsahuje pevné uspořádání stereotypních prvků. „Očekává se, že člověk, jenž prošel rituálem, bude jednat v souladu s určitými obyčejí danými normami a etickými pravidly, jež nositele společenského postavení vážou do systému společenských pozic“ (Turner 2004: 96). Rituál se rodí jako

„reakce jednajících osob na situace rozhodování nebo strachu, přičemž pro svou identickou opakovatelnost funguje jako stabilizátor chování. Je nástrojem, pomocí něhož dané společenství udržuje a upevňuje své normativní uspořádání a organizaci, resp. představuje komunikativní strukturu náboženského kultu“ (Velký sociologický slovník 1996: 938).

Rituály posilují strukturu společnosti a jsou spjaty s cyklickými opakovajícími se systémy rozmanitých společenských vztahů. Mohou zastávat i funkci účinné sociální kontroly nebo zaručovat fungování komunikace uvnitř společenství a plnit tak v něm funkci integrační. Rituál je posvátný obyčej, který se ale přizpůsobuje lidským potřebám. Rituály hrají významnou roli v životě každého jedince, i když by se to na první pohled nemuselo zdát.

Roy A. Rappaport (1999) se v rámci jeho zájmu o náboženskou problematiku zabýval i otázkou rituálů a své závěry vyvozuje z terénního výzkumu prováděného především na Nové Guineji. Rituál je podle něj posloupnost jednání a úkonů, které nevznikly přímo v aktuální situaci, ale které jsou předem známy a které jsou prováděny ve více či méně neměnném pořadí. Na rituálu je podle něj nejunikátnější jeho struktura neboli forma, kterou tvoří jednotlivé prvky jako výkon rituálu, jeho neměnnost nebo formálnost a tyto prvky jsou spolu ve vzájemném vztahu. Formu rituálu nelze od obsahu rituálu nijak oddělit, jedno nebude fungovat bez druhého. Co se týká účastníků rituálu, tak ti dle Rappaporta následují posloupnost, kterou nastolil již někdo před nimi a nevytvářejí si ji na místě sami. Společným aspektem všech rituálů je dle tohoto antropologa také formalita, dodržování rituální formy. Chování v rámci rituálních praktik je založeno na stereotypu a pevně daném opakování. Rituály ve své tradiční podobě jsou prováděny v kontextu přírodních cyklů nebo cyklů lidského života. Kromě času může být kontext rituálu určen také místem. Mimo to, moderní rituály v moderním světě, kdy jsme každý vychováni jako individualita, mohou být určeny také individuální potřebou, jako je tomu

například právě u sportovců, kteří se koncentrují na svůj nadcházející výkon. I zde ale zaznamenáváme rituální formu tvořenou neměnností či formálností úkonů (Rappaport 1999: 23-58).

V pojetí sociologa Emile Durkheima (2002) je rituál zrcadlem dané společnosti. Rituální praktiky ovlivňují solidaritu ve společnosti a upevňují společenský řád. Nedílnou součástí existence rituálu je pak víra v rituál samotný. Víra souvisí s myšlením a názory společnosti, rituály odkazují k předem určeným způsobům jednání. Durkheimova dichotomie profánní versus sakrální se promítá i do jeho definice rituálu. „Rituály jsou pak pravidly chování ukládajícími člověku, jak se má chovat v přítomnosti posvátného“ (Durkheim 2002: 49). K rituálům rovněž píše: „Tuto vlastnost (sakrálnost – pozn. autorky) může mít i rituál – ve skutečnosti neexistuje žádný, který by ji do jisté míry neměl“ (Durkheim 2002: 45). Rituály jsou dle něj záležitostmi kolektivní, stejně jako celé náboženství nebo magie. Právě u kolektivních sportů je důležitá jednota celého týmu a společně prováděný rituál může významně přispět k upevnění vztahů a řádu celé skupiny (Durkheim 2002: 44-56).

Tato pojetí rituálu jsou klíčová pro chápání rituálních praktik v předkládané práci. Rituály ve světě sportu se od těch náboženských liší druhem vykonávaných úkonů, jejich symbolika ale zůstává beze změny. Rituály v obou oblastech jsou spoutány pravidly, založeny na opakování, neměnnosti, dodržování rituální formy. Mohou vycházet z potřeb jednotlivce ale i celého kolektivu a vždy se jedná o typ jednání, které má stereotypní charakter. Sportovec, který si spojil svůj výkon v zápase se způsobem, jakým si obléká dres, už bude v tomto způsobu oblékání pokračovat i nadále. Rituály ustavují způsoby chování, které bude v dané skupině bráno jako legitimní a pomáhají jedincům se začleněním do kolektivu. Týmoví hráči se tak během šampionátu svorně přestanou holit nebo se vzájemně povzbudí před zápasem společným pokřikem.

2.1.3 Funkce rituálů

Rituál se může vyskytnout jako reakce osob na situace rozhodování nebo strachu. Jeho praktikování pomáhá jedincům při překonávání nejistoty v jistých životních situacích. Antropologové ve svých pracích často identifikují rituální praktiky jako součást procesu překonávání nejistoty v rizikových momentech, které jsou vyvolány riskantními situacemi, kdy účastníkům může hrozit fyzické či jiné nebezpečí, nebo jako morální podpora před neúspěchem. Můžeme tedy hovořit o funkci psychologické. Jak píše například George Gmelch (1992), Bronislaw Malinowski identifikuje u obyvatel Trobriandských ostrovů dvě formy rybolovu, v lagunách, kde při lovu nehrozí téměř žádné nebezpečí a na otevřeném moři, kde je lov o poznání nebezpečnější. „Malinowski zjistil, že magie není používána při rybolovu v lagunách, kde se muži mohli bez obav spoléhat pouze na své znalosti a dovednosti. Ale když jde o lov na otevřeném moři, Trobriandané používají z velké části magické rituály k zajištění bezpečnosti a zvýšení svého úlovku“ (Gmelch 1992: 1).

Gmelch uvádí i další příklad týkající se Amerických vojáků během Druhé světové války. Vojáci, kteří se dostali tváří v tvář nebezpečí a nejistotě, využívali magických praktik, jako je například používání talismanů, v jejich případě například křížů, biblí, medailí nebo králíčích paciček, aby ve zdraví unikli ze spárů nebezpečí (Gmelch 1992: 3).

Rituály provozované sportovci dnešní moderní doby se od těch, které praktikovaly lidé tradičních společností popisovaní například Malinowskim nebo Frazerem ve svém účinku nijak výrazně neliší. Ať už jde o baseballového pálkaře nebo vojáka stojícího tváří v tvář smrti či Trobriandana před zahájením rybolovu, všichni tři si pro někoho možná iracionálním jednáním, praktikováním rituálu nebo použitím talismanu a svou vírou v tyto praktiky chtějí zajistit co nejlepší svůj nadcházející výkon.

Neméně důležitou funkcí rituálů je funkce sociální, kdy výkonem rituálních praktik je zachován již existující sociální řád. Neměnným postupem při rituálních praktikách, který se předává z generace na generaci je dosahováno přenosu i daného společenského pořádku, který v dané společnosti panuje. Udržuje se skupinová konformita a solidarita. Vykonáváním rituálů jsou vyvraceny názory potencionálních skeptiků a kultura společnosti je i nadále nenásilně podporována a obhajována v jejím totožném stavu. Můžeme tedy říci, že jednou z funkcí, kterou identifikujeme při vykonávání rituálů je udržování stability. Členové komunity pocítují přítomnost sociální kontroly až sociálního tlaku. Konkrétně v kolektivních sportech je udržení stability celého týmu více než žádoucí.

Bronislaw Malinowski přichází rovněž s názorem, že primitivní víra a rituály mají funkci především praktickou. Tento zakladatel terénního výzkumu jak jej známe dnes, zjistil při svých pozorováních na Nové Guineji a Trobriandských ostrovech, že lidé v mýtech nehledají vědecké vysvětlení jevů ale spíše praktické návody na život. Mýtus pro ně symbolizuje pravzor, z kterého čerpají pro všechny činnosti v jejich životě – ať už pro rituály nebo výrobu kanoí. Ukazuje se praktická funkce rituálů jakožto ukazatele pravidel chování a návodů pro život (Malinowski 1992: 72-124).

Psychologická potřeba sportovce je jednou z nejčastějších potřeb na poli sportu, které zavdává příležitost pro vznik rituálu. Sportovec potřebuje čelit nebezpečí či spíše nejistotě, která je dána jeho vypjatou psychikou a úlevu může přinést praktikování rituálu. Pro něj notoricky známá činnost, která svou pravidelností přinese kýžený pocit uklidnění. Rituál je tedy praktickým návodem jak usměrnit chování. Tak jak hledá obyvatel tradiční společnosti v mýtu nebo rituálu návod na život i sportovec jej bere jen jako jakési vodítko jak harmonizovat svůj stav.

Sociální funkce rituálu je zřejmá především v týmových sportech, kdy je zapotřebí aby kolektiv držel pohromadě a tvořil jednotu.

2.1.4 Přejchod od rituálů tradičních k moderním

V Západním světě je vývoj rituálních a magických činností odlišný od vývoje ve společnostech tradičních. Rituály se spíše vytrácejí. Ovšem ukazuje se, že není možné aby se lidský život obešel úplně bez rituálních praktik a tak se s rituály můžeme setkávat i na prahu druhého tisíciletí, i když v mnohem více individuálních formách zaměřených na konkrétní jedince, mezilidské vztahy a nebo naopak obřady občanského charakteru, jako je například vítání občánků nebo civilní sňatek.

Rituály nemusí být nutně vázány pouze na náboženství, jejich potřeba z života člověka stejně jen tak nezmizí. Stávají se sice civilnějším a méně okázalými ale nemizí. Klasické identifikování rituálů jako cyklicky se opakujících událostí souvisejících s přírodními ději již není v moderní společnosti tak patrné ale i přesto se někde stále slaví masopust. Rituál, jako významný předěl v plynutí času, se stále jeví jako nezanedbatelná potřeba lidské psychiky. Právě silný emocionální náboj, provázející rituály, jim nedovoluje úplně vymizet ze světa lidí a například právě ve sportovním světě, kde emoce hrají rovněž velkou roli, se s ním můžeme bez problémů setkávat i nadále.

„Náš život je jeden nekonečný rituál“ (Fulghum 1995: 24). Osobní zvyky utvářejí celý náš život, od jeho začátku až do jeho konce. Vzorce našich životů se podobají, opakují, předávají a vykazují další a další rysy, které spojujeme s rituálními praktikami. Dáváme jimi řád našim životům a tento řád nám zpětně dává pocit bezpečí po kterém toužíme, pocit sounáležitosti se životem a pocit vnitřního klidu. Někdy si ritualizaci našich životů ani neuvědomujeme. Jednotlivé činnosti už jsou v našem jednání tak silně zakořeněné, že nad nimi nepřemýšlíme a už vůbec ne ve smyslu rituálu. Když je pak jedinci, třeba právě sportovci, položen dotaz ohledně

jeho rituálů, nedělá-li něco vyloženě zřejmého tak často odpoví, že žádné nemá ale při bližším hovoru se objeví praktiky například ve stravovacím režimu nebo organizaci rozcvičky, které za rituální rozhodně lze považovat.

2.2 Sportovní rituály

Susan Birrel (1981: 354-372) považuje význam samotného sportu za rituální a to díky příkladné úloze atleta jakožto hrdiny pro zbytek společnosti tvořící jeho publikum. Sportovec je nositelem hodnot společnosti a stává se tak přímo symbolem těchto hodnot. Sport je podle Birell významným moderním denním rituálem, jehož kořeny sahají k rituálním praktikám obřadů plodnosti a dalším náboženským obřadům. „V některých významných způsobech je pak sport dědictvím rituálů. V průběhu času, náboženský význam sportovních aktivit mohl být ztracen, přesto forma těchto aktivit trvá, připravena vzít na sebe nové významy“ (Birrell 1981: 354).

Požitek z pohybu je o to větší, je-li sportovní úsilí korunováno vítězstvím, a proto o něj usiluje tolik jedinců. Tato touha po podání co nejlepšího výkonu a touha právě po vítězství je vede až k praktikování rituálů. Často si samotní účastníci ani nemyslí, že se jedná o rituál, protože toto slovo mají spojené s magií nebo náboženstvím ale připouštějí, že praktikují ustálené způsoby ve svém chování ať už v období před sportovním kláním, v jeho průběhu nebo po jeho úspěšném zakončení.

O sportovních rituálech, konkrétně o těch, které praktikují hráči amerického baseballu, pojednává George Gmelch. Sám byl jedno období ve svém životě aktivním hráčem baseballu a proto je mu právě toto herní odvětví blízké a podrobil ho bližší analýze. To co mají rituály a rutina vycházející z jejich praktikování sportovci dle Gmelche především přinést je jistý druh uklidnění se, koncentrace a navození řádu. „Rutinní jednání

jsou uklidňující, vnášejí řád do světa, nad kterým mají sportovci jen malou kontrolu. A někdy praktické prvky rutiny produkují téměř hmatatelné výhody, jako je pomoc hráči se koncentrovat“ (Gmelch 1992: 2).

Sport je pro člověka silně emočním prožitkem. Škála těchto prožitků je velmi různorodá a odpovědí na ně jsou i různorodé rituály. Sportovec může prožívat napětí a nejistotu před podáním svého výkonu a praktikovat tedy předzápasový rituál (žvýkání oblíbené značky žvýkaček). Stejná potřeba může vyvstat i v průběhu zápasu a opět může být upokojena nějakým rituálem konaným v průběhu hry (postavení si lahve s nápojem vždy na stejné místo). Dalším silným momentem je vyhraný zápas a i v těchto slastných emočních stavech se sportovci uchylují k rituálům (vítězný pokřik). Především u kolektivních sportů je tato potřeba sdílení emocí zřejmá. Rovněž příchod nového člena do týmu je situací, která si může žádat řešení rituálem (oholení hlavy nově příchozího), který sjednotí obě strany.

2.2.1 Vznik sportovních rituálů

Sportovní rituály vznikají především jako odezva na potřebu sportovců psychicky se harmonizovat před zápasem, potřebu koncentrovat se. Sportovní rituály mohou vznikat jednak jako individuální potřeba sportovce a pak jsou praktikovány v soukromí osobního života nejčastěji s cílem zajistit si pocit bezpečí a řádu. Stejně tak se ale mohou rodit jako veřejně prezentované formy chování. Veřejné obřady, často kolektivní, nesou roli utvrzení sounáležitosti se skupinou a rovněž utvrzení vlastní identity ve společenství. Není výjimkou, že se v průběhu času vyvíjejí, mění, oslabují či posilují.

Mnoho rituálů vzniká jako odezva na předešlý dobrý výkon sportovce. „Když se hráči dařilo dobře, jen velmi zřídka připisuje svůj úspěch svým dovednostem. Ví, že jeho schopnosti byly v podstatě stejné i předešlý den“ (Gmelch 1992: 2). Sportovec se pak rozhodne na základě

úspěšného výkonu, že atributy které k tomuto výkonu napomohly (a nemá na mysli svoje schopnosti ale většinou ostatní okolnosti z vnějšího světa) zopakuje aby si i do svého příštího sportovního výkonu zajistil opět štěstí.

Stejně je to i se vznikem tabu, které je vlastně opakem rituálu. Hráč si spojí svůj špatný výkon v zápase s aktivitou, kterou konal předtím a na příště se jí proto snaží vyvarovat. „Hráči věří, že porušení tabu vede k nežádoucím důsledkům nebo dokonce smůle“ (Gmelch 1992: 3). Tabu může být uvaleno na vstupování sportovce na bílé autové čáry, čtení si nebo sledování filmu před zápasem, holení se apod. Sportovec pak věří, že jakékoliv porušení daného tabu by mu v nadcházející sportovní události přineslo smůlu.

Někteří sportovci se pokoušejí své rituály měnit. Pokud cítí, že účinek již není takový jako dříve, pokoušejí se o drobné změny ve svých rutinách. Například místo brýlí si na zápas vezmou kontaktní čočky. Vede je k tomu i nechtěný pocit, že se stávají otroky svých zaběhnutých rituálů. „Ale jiní se diví, že by se mohli stát zajatci svých vlastních pověr. Také hráči, kteří mají příliš mnoho nebo zvláště bizarní rituály riskují, že budou označeni jako „flakes“ a to nejenom spoluhráči ale stejně tak fanoušky nebo médií“ (Gmelch 1992: 2).

2.2.2 Funkce sportovních rituálů

Funkcí rituálů je především psychická obrana jedinců, kteří chtějí získat co největší jistotu ve svém jednání a čelit tak případnému vnějšímu ohrožení. Rituál napomáhá překonání riskantních situací v životě lidí. U hráčů slouží především jako prostředek koncentrace. Ve svých kolektivních formách je funkcí rituálu zajištění interakce mezi členy společenství, posílení jejich soudružnosti a vlastně i určitý způsob sebeidentifikace jedince mezi ostatními. Neopomenutelnou funkcí rituálů je funkce sociální kontroly, která přispívá k zachování a dalšímu upevnění stávajícího sociálního řádu. Rituály mohou zastávat i funkci oslavnou,

vyjadřovat úspěšnost jedinců a jejich úctu k dosaženým výsledkům. V neposlední řadě může být jednou z dalších funkcí rituálů, tentokrát jen u těch veřejně prezentovaných, i zastrašení protihráče a dalších soupeřů.

„Sport je specifickým rituálem a zároveň se stává prostředím pro rozvoj dalších dílčích rituálů, které vznikají a rozšiřují se v jednotlivých sportovních odvětvích. Také ve sportovním kontextu naplňují rituály již zmíněné funkce: slouží k posílení příslušnosti k určité skupině, utvrzení pravidel, uvolnění, snížení nejistoty apod. Každé sportovní odvětví má své typické rituály, které mohou být realizovány před, během nebo i po sportovním výkonu. Mohou se týkat motivace k výkonu, zvýšení výkonu, zvládnutí napětí a stresu apod.“ (Lazar 2008).

„Je zřejmé, že rituály a pověry v baseballu nedělají nadhození míčku rychlejším nebo odpálený míček nenajde mezery mezi hráči v poli, stejně tak ani rituály Trobriand'ců neuklidní moře ani nepřinesou ryby. Nicméně to, co dělají je dodání praktikujícím pocitu kontroly, přidání důvěry, bez dalších nákladů. A všichni víme, jak důležité to je“ (Gmelch 1992: 5). Hlavní smysl sportovních rituálů spočívá v jeho konečném účinku pro sportovce, v jeho zklidnění.

2.2.3 Klasifikace sportovních rituálů a příklady z vrcholového sportu

Sportovní rituály mohou být nekonečně rozmanité. Od specifické organizace cesty z domova na stadion, způsobu stravování před zápasem, stejně organizované rozcvičky, přes lpění na určitém typu obuvi, číse dresu, až po ochutnávku vody jak se tomu děje například u veslařů nebo kanoistů. Z časového hlediska může jejich praktikování zabrat řádově minuty až hodiny, v krajních případech i celý den před soutěží.

Klasifikace sportovních rituálů u kolektivních sportů obsahuje nejčastěji tyto kategorie – iniciační, přípravné a oslavné. Speciální kategorií jsou ještě tzv. tabu. Iniciační rituály obecně značí přechod adepta z jednoho životního stadia do jiného nebo příchod do společenství. Ve sportu se s nimi setkáme především v praktikách prováděných v kolektivních sportech při přijímání nového člena do týmu. V případě hokejového mužstva to může znamenat oholení hlavy nově přichozícího hokejisty. Přípravné rituály tvoří kategorii nejobsáhlejší protože sem patří všechny aktivity a rutiny sportovců, kterými se snaží připravit na svůj sportovní výkon. Může se jednat o stereotypy ve stravování, rozvíčování či dodržování stejných scénářů chování jako v den výhry hráče. S oslavnými rituály se setkáme po vítězném utkání družstva, oslavují úspěšnost týmu a mohou mít například formu ceremoniálního pokřiku.

Sekot (2006: passim) je toho názoru, že vrcholová úroveň jednotlivých sportů nabízí nejúrodnější půdu pro vznik rituálů. Na sportovce je zde vytvářen největší tlak aby podali co nejlepší výkon. Ať už pod tíhou svých ambicí, divácké základny nebo médií, sportovci pocítují silnou potřebu se koncentrovat. Profesionální sportovci se mohou jevit jako pověřivější ale zřejmě je to zapříčiněno především zvýšenou pozorností, kterou jim média a fanoušci věnují a tak se o jejich rituálech více ví. V porovnání se studenty, kteří se připravují na maturitu nebo sportovci oblastní úrovně by bylo případným výzkumem dosaženo podobných procent výskytu rituálů v jednotlivých skupinách. Pro představu jak mohou takové sportovní rituály vypadat je na následujících stránkách uvedeno několik příkladů českých profesionálních hráčů kolektivních sportů.

„Před každým zápasem vyjede na led jako úplně poslední. A taky se pomodlí. Po zápase se, tak jako když byl v souboji s Němci vyhlášen nejlepším hráčem, pokřičuje a poklepe rukavicí na národní znak na dresu.

To jsou některé ze zvyklostí hvězdného Jaromíra Jágra“ (Němý 2011). Dále je například také neměnný jeho nástup na hřiště až jako posledního hráče české sestavy. Jaromír Jágr má i další specifický zvyk, jako jediný si při úvodním pozdravu na modré čáře sundává helmu. S úvodním pozdravem spojil svůj zvyk i jiný hokejista, Petr Hubáček. Tento útočník nestojí při úvodním pozdravu spolu s ostatními na modré čáře ale koncentruje se na nadcházející zápas o samotě za českou brankou. Hubáček k tomu říká: "Už ani netuším, kdy to vzniklo, dělám to strašně dlouho, řadu let“ (Němý 2011). Obránce Ondřej Němec pro štěstí před začátkem utkání vždy pohladí rukavicí led. Ne všechny rituály jsou ale veřejné a viditelné. Například Jan Marek, hokejový útočník své rituály nechce otevřeně prezentovat: "Nějaké rituály mám, ale nechám si je pro sebe“ (Němý 2011). V jiném rozhovoru ještě poznamenal: "Jsem pověřčivý a hodně o tom přemýšlím. Někdy možná až moc“ (Němý 2011).

S rituálními praktikami se setkáme bez ohledu na druh vykonávaného kolektivního sportu. Fotbalista Tomáš Rosický hovoří o svém osobním zvyku, jenž vykonává při úvodním zaznění hymny před utkáním: „Jsem pověřčivý, a když jsem byl mladší zpíval jsem si nahlas, vždycky jsme prohráli, takže si z pověřčivosti zpívám už jen v duchu“ (Plašil 2012). Rituál obránce Davida Limberského se vztahuje k oblékání výstroje. „Jak hraju zleva, když jsem pravák, tak dělám všechno nalevo. První obouvám levou kopačku, levý chránič, pak až pravá strana...“ (Plašil 2012). Dále se Limberský před zápasem vždy modlí ve víře, že mu tento čin do zápasu zajistí štěstí ve hře. Limberský v rozhovoru zmiňuje i kolektivně dodržované rituální praktiky naší fotbalové reprezentace: „Dokud jsme na šampionátu, neholíme se. Mně to naštěstí moc neroste, tak mi to tak nevadí, ale někteří kluci už to mají zarostlé dost. Petr Čech říkal, že už mu volala manželka, že nevypadá moc dobře. Ale on jí řekl, že když všichni, tak všichni. Tak to musí být“ (Plašil 2012). V tomto příkladu se jasně zrcadlí jednota a solidárnost mužstva prokazovaná skrze

zarostlé tváře jednotlivých hráčů. Kolektivní rituál se týká i volby hudby, kterou si všichni společně poslechnou před zápasem v kabině. Dokud bude tým hrát bez porážky tak hudba zůstává naprosto neměnná.

Příkladným sportovcem dodržujícím své rituály je i futsalista Michal Mareš. Toto je úryvek z rozhovoru, který poskytl serveru iDnes.cz: "Chystáte na play-off něco speciálního? Třeba nymburští basketbalisté, kteří jsou podobně suverénní jako vy, si na loňskou finálovou sérii připravili zvláště barevné boty. *V kabině se o ničem nemluvílo. Hrajeme, abychom vyhráli, nad věcmi okolo tolik nepřemýšlíme.* Takže ani žádný týmový rituál vaše zápasy neprovází? *Určitě ne.* Ale vy sám rituály máte... *Nejdříve si obouvám pravou kopačku, pak levou. A taky v nových sálovkách měním tkaničky. Nikdy tam nenechám ty původní.* Jak to vzniklo? *To už přesně nevím. Ty boty jsou takový zvyk. A tkaničky? Jednou jsem vyměnil, zadařilo se a tak to pokračuje*" (Včeliš 2009).

3 METODOLOGICKÁ ČÁST

3.1 Cíl práce

Cílem práce je identifikace rituálních praktik u kolektivních sportů a to přímo z pohledu samotných sportovních účastníků. Porozumět jevům rituálního charakteru v malé a specifické skupině lidí, popsat je, pochopit hlediska samotných aktérů, která určují jejich pohled na věc a ovlivňují jejich jednání. Tyto cíle byly klíčové pro provedení výzkum a celou bakalářskou práci. Tak jak píše Jandourek (2003: 205) o kvalitativních badatelích, kteří se snaží získat co možná nejvíce informací od relativně menšího množství jedinců, s cílem dopátrat se pravidelností a významů skrytých v těchto datech, je i cílem této práce objevit pravidelnosti v chování účastníků výzkumu, porozumět jim a popsat je.

3.1.1 Metodologie výzkumu

Výzkum rituálních praktik u kolektivních sportů byl veden metodami kvalitativního výzkumu, polostrukturovanými rozhovory. Tato metoda byla vybrána záměrně vzhledem ke zvolenému tématu práce, kdy je díky ní spíše možné získat povědomí o pohnutkách hráčů k rituálním praktikám na rozdíl od často používaného dotazníkového šetření. Polostrukturovaný rozhovor umožňuje dostat se více do hloubky zvoleného tématu a poukázat na jedinečnost postojů zkoumaných objektů. Snahou bylo provést polostrukturované interview s co největším počtem hráčů ale zdaleka ne všichni byli ochotni zapojit se do výzkumu, ať z časových či osobních důvodů. Rozhovory byly doplněny o zúčastněné pozorování v době tréninků, průběhu zápasů a rovněž po skončení utkání.

Polostrukturované interview se jeví jako ideální možnost získání dat pro tuto bakalářskou práci. Gavora (2010: 137) popisuje polostrukturované interview jako druh rozhovoru, u kterého je stanovené základní obsahové schéma. Rovněž je dopředu připraveno několik

základních otázek a ostatní otázky vznikají až v průběhu rozhovoru. Informátoři neodpovídají jen na předem stanovené otázky jako je tomu u strukturovaného rozhovoru, mají šanci se svobodně vyjádřit k tématu, současně je ale zamezeno volnému toku informací, především těch, které se nevztahují přímo k rituálním praktikám u kolektivních sportů, podobná situace by mohla nastat během nestrukturovaného rozhovoru. Nespornou výhodou polostrukturovaného rozhovoru je, například dle Jandourka (2003: 211), že v přímé interakci s respondentem může tazatel řízeným způsobem získat informace, které potřebuje.

Respondenti byli oslovováni na různých sportovních akcích, počínaje tréninky, přes čas po skončení utkání, například u večerního pozápasového občerstvení v restauraci, až po reprezentační sportovní ples. Osnova rozhovoru a otevřené otázky byly předem připraveny aby se předešlo případným komplikacím při rozhovorech a získaná data se výrazně nelišila. Průměrná doba rozhovoru činila třicet minut.

Dle metodologického postupu, uvedeného Straussem a Corbinovou (1999: 19), byl z rozhovorů s hráči kolektivních sportů pořízen zvukový záznam, z kterého pak byly přepsány informace související s tématem výzkumu. Při poslechu byly selektovány pouze informace týkající se rituálních praktik a přepsány tak věty nebo pasáže, které jsou pro tuto bakalářskou práci podstatné. Získaná data byla dále kódována a seskupena do kategorií, která zhruba odpovídají struktuře rozhovoru a jsou dále interpretována v kapitole „Výsledky výzkumu“.

3.1.2 Struktura rozhovoru

V úvodní části rozhovoru byl respondent požádán o pomoc při sběru dat pro výzkum rituálních praktik u kolektivních sportů a byl mu představen projekt, jehož se měl stát přímým účastníkem. Rovněž byla přislíbena anonymizace získaných dat ve výsledné bakalářské práci a získáno informátorovo svolení ke zvukovému záznamu rozhovoru.

Jako první byly kladeny úvodní otázky, s jejichž pomocí byli získány nějaké obecné informace o respondentech a jejich sportovní činnosti. Jejich cílem bylo rovněž uvedení respondenta do rozhovoru. Odpovědi na otázky typu „Kolik je Vám let?“ nebo „Jakému sportu se aktivně věnujete?“ a „Kolik let se mu aktivně věnujete?“ jsou důležité pro sledování shodných či naopak rozdílných trendů ve vnímání rituálů mezi jednotlivými sportovci. Dopomohou také ke zjištění, jestli má na pověrčivost hráčů vliv délka jejich sportovní kariéry nebo druh vykonávaného sportu.

Jádrem rozhovorů jsou otázky mířící přímo na oblast sportovních rituálů. Cílem těchto otázek bylo zjistit, zda-li vykonávají respondenti pravidelně nějaké sportovní rituální praktiky a pokud ano, tak je co nejlépe popsat. Charakterizovat kdy je praktikují, jestli v průběhu celého dne před zápasem, tedy v průběhu přípravy na zápas, nebo bezprostředně před zápasem, v průběhu zápasu nebo až po zápase. Popsat, jedná-li se o zvyklosti osobní povahy nebo kolektivní, které sdílejí s ostatními členy družstva. Zájem byl projeven rovněž o tabu, která sportovci zachovávají v souvislosti s přípravou na zápas, jakožto zvláštní druh rituálních praktik ve sportu.

Cílem závěrečných otázek bylo především podhalit co nejvíce z názorů samotných sportovců na téma rituálních praktik. Vysvětlit, co hráče vedlo k tomu či onomu zvykovému jednání nebo rituálu, co jim tyto činnosti přinášejí a jak o nich vlastně sami smýšlejí. „Proč sportovní rituály provozujete?“. „Myslíte si, že sportovní rituály jsou důležitou součástí psychické přípravy na zápas?“. Na tyto a podobné otázky byla v rozhovoru hledána odpověď. Stejně tak byl ponechán prostor pro volnou diskuzi k tématu, měl-li respondent potřebu ještě cokoliv vyjádřit. Samozřejmostí na konci rozhovoru bylo poděkování respondentovi za čas a pomoc jež projektu věnoval.

Na ukázkou je zařazena jako příloha na konci práce zpracovaná osnova rozhovoru.

3.1.3 Popis zkoumaného souboru

Informátory výzkumu se stali hráči kolektivních sportů z měst Strakonice a Sušice. Jedná se o týmy oblastní a okresní ligy, ke kterým byl v rámci výzkumu přístup otevřenější než například k vrcholovým sportovcům na úrovni státní či dokonce mezinárodní. Konkrétně se jedná o házenkářský tým HBC Strakonice 1921, jehož družstvo mužů B momentálně soutěží v oblastním přeboru v rámci republiky. Dále byly respondenty strakoničtí basketbalisté z týmu SKB Strakonice „B“, kteří hrají na úrovni okresního přeboru. A posledním družstvem je hokejový oddíl TJ Sušice, družstvo mužů, které se účastní zápasů okresního přeboru Strakonicka.

Z každého družstva byl proveden polostandardizovaný rozhovor se dvěma až třemi respondenty. V tabulce připojené níže jsou základní identifikační údaje respondentů. Jména respondentů byla úmyslně změněna aby bylo dosaženo jejich anonymity. Vodítkem pro přidělení pseudonymu byl druh sportu, který respondent provozuje, což by mělo přispět k lepší orientaci čtenáře v zaznamenaných odpovědích ve výsledcích výzkumu – Hynek a Hanuš jako házenkáři, Bořek, Bohouš a Bronislav jako basketbalisté, Lukáš, Luděk a Libor jako hráči ledního hokeje. Věk ve zkoumaném souboru se pohyboval od 18 do 35 let. Doba celkového aktivního provozování sportovní činnosti se ani v jedné z disciplín (házená, basketbal, hokej) u žádného z hráčů nedostala pod hranici deseti let, ba naopak, délka jednotlivých sportovních kariér se ve většině případů blížila spíše dvaceti rokům.

Všichni hráči družstev, která soupeří v oblastních a okresních přeborech mají jako hlavní pracovní činnost běžná zaměstnání nebo ještě studují a sportu se věnují až ve svém volném čase. Tomuto stavu jsou

přizpůsobeny i tréninky, které se většinou konají dvakrát týdně, převážně v odpoledních nebo podvečerních až večerních hodinách. Jeden z tréninků bývá spíše dobrovolného charakteru a druhý, důležitější, se téměř vždy odehrává v pátek s ohledem právě na pracovní nebo studijní život hráčů. Pokud hráč například studuje v jiném městě, kde je v průběhu studií i ubytován a vrací se do města působiště týmu až v pátek, je pro něj závazný pouze páteční trénink. Zápasy se odehrávají o sobotách a nedělích a tak je páteční trénink nutnou přípravou na následující víkendová utkání, synchronizací členů družstva a místem scelení mužstva a budování herní strategie.

Speciálně se jedná o názory hráčů kolektivních sportů, házené, basketbalu a hokeje. V těchto sportovních odvětvích a v kolektivních sportech obecně je potřeba větší sounáležitosti jedince se zbytkem týmu, která se může projevat právě společně vykonávanými rituály, ať před zápasem či po jeho úspěšném skončení, a z důvodu této větší tendence k pověřivosti bylo prováděno šetření právě na tomto výzkumném vzorku. Počáteční záměr o srovnání ženského a mužského pohlaví v otázkách praktikovaných rituálů se nenaplnil protože ženy se nepodařilo ke spolupráci na výzkumu získat. Výsledky jsou tedy aplikovatelné pouze na kolektivní sportovce mužského pohlaví. Velikost zkoumaného souboru nedovoluje vztáhnout závěry ohledně pověřivosti jednotlivých sportovců na celá sportovní odvětví a ani v souvislosti mezi rituálními praktikami a délkou sportovní kariéry nebo pozicí hráče v mužstvu nebudou uváděna žádná obecná stanoviska. Tyto ambice z počátku výzkumu bylo třeba odložit protože objem získaných dat je k podobným závěrům nezpůsobilý. Pozornost proto byla zaměřena na jedince.

Tabulka 1 – Informace o respondentech

Respondent	Pohlaví	Věk	Tým	Délka sportovní kariéry v letech	Pozice v teamu	Četnost tréninků
Hynek	Muž	35	HBC Strakonice	25	spojka	2x týdně
Hanuš	Muž	30	HBC Strakonice	16	křídlo	2x týdně
Bořek	Muž	29	SKB Strakonice „B“	20	křídlo	1-2x týdně
Bohouš	Muž	30	SKB Strakonice „B“	20	rozehrávač	1-2x týdně
Bronislav	Muž	30	SKB Strakonice „B“	14	pivot	1–2x týdně
Lukáš	Muž	18	Hokejový oddíl TJ Sušice	10	útočník	2x týdně
Luděk	Muž	29	Hokejový oddíl TJ Sušice	17	obránce	2x týdně
Libor	Muž	26	Hokejový oddíl TJ Sušice	14	brankář	2x týdně

4 ANALYTICKÁ ČÁST

4.1 Výsledky výzkumu

4.1.1 Úvod do rozhovoru

V úvodech rozhovorů se nevyskytly žádné problémy a respondenti ochotně uváděli svůj věk, sportovní zaměření a délku jejich sportovní kariéry, pozici v týmu i intenzitu tréninků. Respondenti sportují již od dětství či dospívání a sport je nedílnou součástí jejich životů. Jak poznamenal Hynek: *„Házenou už hraji mnoho let. Vzpomínám si, že mě k tomu přivedl můj otec už když jsem byl malý kluk. Táta házenou taky hrával.“*

4.1.2 Identifikace rituálů a osobních zvyklostí

Po počáteční bezproblémové fázi rozhovoru s jednotlivými sportovci byla debata směřována již ke konkrétnímu tématu, které je jádrem celé této práce a výzkumu, a to k jejich sportovním rituálům. Hned v počátcích debat se zúčastněnými sportovci se začal vyskytovat zajímavý jev, kdy na otázku jestli mají respondenti svůj osobní rituál spojený se zápasem odpovídali záporně, ale v průběhu hovoru vyplynulo, že nějakou činnost přeci jen pravidelně praktikují. Jako by se obávali užití slova rituál, které považovali za moc náboženské a mystické. Hovořilo-li se o osobních zvycích byli již sdílnější a v případě, že byly uvedeny konkrétní příklady, co může být považováno za jimi provozované rituální praktiky v souvislosti s přípravou na zápas, jako například rozcvička, měli rázem rituál všichni. Zde například odpověď Lud'ka, kdy při dotazu na rituál odpověděl negativně ale při dalším dotazování konkrétně na rozcvičku už popisuje své rutinní jednání: *„...ne ne, to já nemám žádné speciální rituál...ano, vždy se rozcvičuju než jdu hrát a ty cviky se mi opakují, mám takovou svojí sestavu na protažení a rozehrátí.“* Tato odpověď není nikterak

mimořádnou a sportovci ve většině případů nechtěli identifikovat svoje osobní zvyky jako rituály. Pouze Lukáš se rovnou vyjádřil v souvislosti s osobním rituálem ke specifické úpravě dresu a Bronislav popsal svůj zvyk nošení potítek. Jejich vysvětlením bylo to, že těmto zvykům nepřikládali takovou váhu, s jakou měli spojený pojem rituál například z knih nebo filmů. Sled cviků v rozcvičce brali jako běžnou rutinní činnost a nijak se nad ní nezamýšleli ve smyslu, že by vynechání některého cviku mohlo nějak zásadně ovlivnit jejich výkon v zápase.

O tomto typu jednání, stávajícím se téměř samozřejmostí, píše například Lévi-Strauss v souvislosti s náboženstvím Bororů: „Tím nemá být řečeno, že u Bororů by se snad náboženství těšilo většímu důstojenství: právě naopak, bylo něčím samozřejmým. Úkony tvořící součást kultu byly v domě mužů vykonávány se stejnou nenuceností jako všechno ostatní, jako kdyby šlo o počínání čistě utilitární, zaměřen jen na výsledek, kterého se má dosáhnout: vůbec nevyžadovaly onen uctivý postoj, který se vnucuje i bezvěrci, když vstoupí do nějakého svatostánku“ (Lévi-Strauss 1966: 161-162).

Pokud ale informátoři hovořili o rituální tematice v obecnější rovině celého sportu a především profesionálního sportu, neměli problémy některé rituály u jiných sportovců identifikovat. Klasifikovali jako rituál například zvyklost hokejistů neholit se v průběhu play-off, tanec Haka Novozélandských hráčů rugby nebo určitý počet poklepání tenisového míčku o zem před tenistovým podáním. Přišla-li ale řeč na ně samotné, z rituálů se stávaly „jen“ osobní zvyklosti. Hráči o sobě nechtěli mluvit jako o pověřivých.

4.1.3 Rituály přípravné

Když byly ujasněny kategorie rituálů a osobních zvyklostí, začali se ve vyprávění sportovců objevovat různé předzápasové činnosti, pravidelně opakované. Například velmi častou rituální praktikou se jeví

předzápasová relaxace. Čas alespoň jedné hodiny před zápasem, kdy se hráči věnují relaxaci a koncentraci na jejich nadcházející výkon. Lukáš: *„Doma si udělám hodinku klidu, rodina už to zná, tak mě nevyrušují, a v klidu přemýšlím nad zápasem, který mě ten den čeká.“* A další respondent, Bohouš, to shrnuje takto: *„Když mě čeká večer zápas tak si odpoledne vždycky najdu chvilku abych si odpočinul a připravil se na soupeře.“*

„Smysl rituálů je paradoxem – přidržují nás na výšinách a strmých stráních světa, kde jinak ztrácíme rovnováhu a zároveň nás osvobozují ze zoufalého bláta tohoto světa, v němž jsme uvízli“ (Fulghum 1995: 83). Stejně tak chtějí hráči osvobodit svou mysl ze stresu, který je spojen s nadcházejícím zápasem a touhou po vítězství. Chvilkou relaxace, kterou si pravidelně dopřávají, si vytvářejí z běžně plynoucího času čas posvátný a chtějí jej uctít a získat si tak do svého nitra kousek pocitu bezpečí, který je tak důležitý pro celou lidskou podstatu.

Další frekventovanou kategorií rituálů jsou praktiky v rámci jídelního a nápojového režimu sportovce v den zápasu, nejčastěji před zápasem a také během samotné hry. Většina respondentů se snaží konzumovat v průběhu dne lehčí jídla, ovoce a zeleninu. Někteří pak před zápasem už nejí vůbec. Lukáš: *„Současně když se připravuju na zápas tak si hlídám už i jídlo, jím třeba už jenom banán abych nebyl unavenej. Ten banán si dám vždycky.“* Hanuš ohledně svého stravovacího režimu před zápasem uvádí: *„Nejím alespoň tři hodiny před zápasem.“* Hynek pije před zápasem energy drink: *„Energy drink sebou mám vždycky v tašce sbalený a před zápasem ho popíjím.“* Libor si také připravuje energetický nápoj, ale ryze přírodní: *„Předtím, než odcházím na zápas, si doma udělám energetický drink Chia.“* Také Bronislav se vyjádřil ohledně svého specifického nápojového režimu, který se různí v čase před zápasem a během zápasu: *„Před zápasem piju pouze čistou vodu. O čtvrtinách to kombinuju s iontovým nápojem.“* Je patrné, že všichni chtějí mít dostatek sil a energie

na utkání se soupeřem. Úplnou samozřejmostí je vynechání veškerého alkoholu v čase před zápasem a v jeho průběhu. Na alkohol se vztahuje tedy tabu a nikdo by mu před utkáním neholdoval. Nejde tak o to, že by se hráči báli, že jim alkohol přinese smůlu ale jde o racionální volbu a smysl pro fair play. Bořek: *„Žádný alkohol před zápasem nepiju, to je jasná věc a nedělá to tak u nás v mužstvu nikdo.“*

4.1.4 Rituály osobní

Z rozhovorů bylo možné identifikovat dva ryze osobní a specifické rituály. Lukáš, hovořil o neměnné úpravě dresu, kterou dodržuje, kdy se obléká se vždy stejným stylem, zleva doprava. *„Oblékám si celou výstroj zleva. To znamená nejprve chrániče na levou nohu, do dresu nejdřív natáhnu levou ruku, jako první nazuju levou brusli a až pak pravou a tak podobně.“* Lukáš tento svůj zvyk vysvětluje takto: *„Začal jsem s tím tak nějak nevědomky, už si to ani nepamatuju, zřejmě že jsem levák a teď už to ale dodržuju vždycky. Nechci to měnit, protože si myslím, že změna by mi mohla přinést smůlu nebo negativně ovlivnit můj výkon.“* Bronislavův rituál je spojen také s dresem: *„Mým rituálem je nošení potítek na obou rukách. Na levé mám vždy červené a na pravé modré. Zásadně to neměním.“* K tomuto neměnnému barevnému sledu vedla Bronislava vlastní negativní zkušenost: *„Jednou jsem měl potítka obráceně a míč mi pořád padal z rukou.“* Po nevydařeném zápase si Bronislav uvědomil, že jeho výkon mohl souviset s tím, že měl potítka nasazená jinak než předešlé zápasy a proto už barevný sled dodržuje pravidelně.

Absenci jedinečných rituálů, až na tyto výjimky, je možné připsat především kategoriím soutěží, kterých se zkoumané týmy účastní. Jedná se o oblastní a okresní přebory, kdy prestiž soutěží není taková jako například u mistrovství republikových nebo mezinárodních. Hráči vedou i jiné životy než jen ty sportovní, mají pracovní starosti a omezené časové možnosti a v jejich sportování je kupředu sice přirozeně žene jejich touha

po vítězství ale nestojí na nejvyšším stupínku životních hodnot. Jak uvádí Sekot (2006: *passim*), v profesionálním sportu se nachází nejvyšší koncentrace rituálních praktik a to z důvodu mnohem vyššího tlaku, který je na sportovce vyvíjen kvůli podání jejich maximálního výkonu. Jsou při soutěžení sledováni celým národem a stejně tak jsou jím podporováni nebo naopak zatracováni a to přeci jen vytvoří na jedince mnohem větší psychický tlak, který se vrcholoví sportovci snaží pomocí rituálů co nejvíce snížit, než poloprázdná tribuna diváků v okresním městě.

Lidé jsou fascinováni profesionálním sportem, jeho sledováním a v poslední době si stejnou pozornost získávají i extrémní sporty. „Moderní hrdinové skákající z velkých výšek, sjíždějících strmé horské svahy, slézající nejvyšší horské vrcholy, účastňující se maratónských běhů a soutěžících o titul „železného muže“ jsou motivačně chápáni jako jedinci dynamicky reagující na relativní bezpečí denní rutiny touhou získat kontrolu nad vlastním jednáním. A to za cenu vystavení se krajnímu riziku, ostentativního sebeohrožení, ochoty ke krajnímu asketismu, tolerance bolesti“ (Sekot 2006: 219). Tito lidé, jednající v naprostém fyzickém vypětí se musejí potýkat i se stavy psychického vypětí a úlevu pro ně můžeme spatřovat v praktikování rituálních aktivit, která přinášejí svým opakováním řád a pocit bezpečí, jak již bylo řečeno. O této psychické potřebě rituálů u vrcholových sportovců svědčí i četnost jejich rituálů o kterých se dozvídáme z médií a reportéři se téměř v každém z rozhovorů neopomenou na tuto otázku zeptat.

4.1.5 Rituály kolektivní

Jelikož výzkum je zaměřen na kolektivní sporty, bylo potřeba se informátorů doptat na kolektivní rituály, které praktikují se svými spoluhráči. Jejich funkce je zřejmá, jedná se především o propojení celého mužstva ve funkční celek a proto se výskyt nějakých kolektivních rituálů dal u hráčů kolektivních sportů předpokládat. V čase před zápasem

byl jmenován zvyk, kdy družstvo v kabině společně poslouchá rockové písně. Lukáš: *„Posloucháme v kabině rockový písně nebo metal. Vždycky nás to nabudí před vstupem na led.“* Mužstvo vykonává činnost společně, což má jasný vliv na pocit sounáležitosti každého jedince s celým týmem a volba právě rockových nebo metalových písní také není náhodná, jedná se o songy výbušné a dravé a takovou si hráči přejí i svou nadcházející hru. Dalším zmíněným kolektivním rituálem provozovaným ve zkoumaném souboru byl pokřik, jenž hráči společně vykřiknou před zápasem při vstupu na hřiště. Bohouš: *„Trenér na nás zakřičí: Dáme jim na ... (vulgarismus – pozn. autorky)? A všichni hráči sborově zakřičíme: Jó!“* Tato veřejná demonstrace jednoty týmu může zastávat i funkci odstrašující, kdy mužstvo chce ukázat soupeři svou sílu. Stejně tak veřejně prezentovaný pokřik motivuje i diváckou základu týmu k větší fanouškovské podpoře a ta zpětně pozitivně působí na tým bojující na herní ploše. V basketbalovém týmu kolektivně provozují rituál i během zápasu a spočívá v plácnutí (hi-five) při střídání jednotlivých hráčů. Bořek: *„Vždycky když se v průběhu utkání vystřídáme tak si plácneme. Takové to hi-five plácnutí. Děláme to takhle s klukama pokaždý.“*

4.1.6 Rituály oslavné

Další kategorií kolektivních rituálů, o kterých respondenti hovořili, jsou rituály oslavné. Po vyhraném zápase není nic hezčího než projevit společně svou radost z dosaženého úspěchu na němž má podíl každý člen týmu. Bořek: *„Po vyhraném zápase zpíváme oslavné písně v šatně a pak jdeme na pivo“* Hanuš: *„Když vyhrajeme tak to pak vždycky oslavíme. Máme takový pokřik, v kruhu se chytáme kolem ramen, poskakujeme a z plných plic řveme: Hip hip hurá, vítězství je doma!“* I v dalším družstvu si po výhře také rádi zakřičí. Luděk: *„Když vyhrajeme tak potom v kabině řveme jako lvi a mlátíme hokejkama o stěnu. Jako na znamení toho, že se nám to povedlo.“* Tyto zvyklosti konají již v kabině, jen mezi sebou, bez nějakého dalšího publika. Narozdíl od těchto soukromých kolektivních

praktik může oslavný kolektivní rituál být také veřejně performovaný. Pozorováním byla zjištěna například praktika hokejového družstva, kdy si hráči po vítězném zápasu, než odejdou do kabiny, stoupnou na ledě do řady a společně se rozjedou, pak spadnou na břicho a po břiše dojedou až k mantinelu. Lukáš: *„Děláme to takhle s klukama, že máme radost z vítězství a taky chceme poděkovat divákům, že nás svým fanděním podpořili.“* Oslavným rituálem, o kterém prakticky nikdo nemluvil ale s radostí se ho všichni účastnili a byl jednoznačně pozorovatelný, bylo posezení v místní restauraci. Tento rituál má každé z družstev a liší se snad jen krajově značkou čepovaného piva. Mužstvo probere při sklence průběh zápasu ale řeší se samozřejmě i běžná témata ze života a tabu na konzumaci alkoholu jde pro tento okamžik stranou.

4.1.7 Význam, přínos a funkce rituálů

Ať již u osobních nebo kolektivních rituálů, hráči se jednoznačně shodli na funkci těchto praktik jakožto psychické podpory, nalezení sebejistoty a podpory kolektivu. Luděk: *„Rituály fungují během přípravy na zápas jako psychická podpora. Víc si pak věřím.“* Lukáš: *„Když si pouštíme v kabině naši hudbu tak nám to dodává sebevědomí. Všem nám stoupne adrenalin v krvi. Býváme díky tomu všichni na stejný vlně.“* Bohouš: *„Vždycky když relaxuju před zápasem tak to dělám kvůli navození psychické pohody. A ten náš pokřik potom než jdeme hrát – to je skvělá psychická motivace.“* Bořek: *„Ten náš pokřik nabudí družstvu dobrou psychiku před zápasem.“*

Brankář Libor převzal svůj rituál od ostatních brankářů protože se jedná o léty osvědčenou praktiku: *„Těsně před zahájením zápasu obrousím bruslemi led před bránou.“* Vysvětluje to následovně: *„Kvůli tomu, že když jdu na betony aby mi to míň klouzalo. Abych nevytlítl moc mimo branku. Dělají to tak všichni gólmani. Je to osvědčená věc. Nezáleží na tom, proti komu zrovna hrajeme. Led si zdrsnuji před každým*

zápasem.“ Osvědčená brankářská metoda se osvědčuje i pro Libora jako účinná psychická podpora před utkáním.

„Jen pro historickou zajímavost připomeneme inventář čtyř základních potřeb, které vyabstrahoval známý polský sociolog T. Znaniecki, když ve dvacátých letech 20. stol. analyzoval dopisy polských zemědělců usídlených v USA svým příbuzným v Polsku. Uvádí, že mezi motivy se nejčastěji vyskytovaly: potřeba bezpečí, potřeba uznání, potřeba přátelství, potřeba nových zkušeností“ (Smékal 2002: 241). Potřeba bezpečí, ve smyslu potřeby psychosociální, je tedy základní lidskou potřebou. Hráči se rituály snaží o zabezpečení této potřeby a tím posílení vlastní sebedůvěry i důvěry v celý jejich hráčský kolektiv a tím harmonizaci těla i mysli k co nejlepšímu výsledku ve hře. Rituály jsou pro respondenty únikem od frustrace, která plyne z psychického tlaku, který je na ně kladen vzhledem k významu konečného výsledku utkání.

Stejně jako psychoanalytik Freud, tak i další antropologové spatřují jako jednu z hlavních funkcí náboženství, potažmo rituálů, funkci psychologickou. I z prováděného výzkumu se tato funkce jeví jako nejdůležitější a nejvíce motivující sportovce k výkonu rituálů. „Mýty jsou jakési skupinové sny a rituál je zopakováním předchozích událostí. Stejně jako ve snech, je i v mýtech nepřijatelná podstata potlačených zkušeností zaobalena do symboliky a význam mýtů je tedy třeba analyzovat. A mýty stejně jako sny zmírňují úzkost, neboť odhalují a vyjadřují přání našeho vnitřního já“ (Murphy 1998: 178).

4.1.8 Shrnutí výzkumu, diskuze

Z provedeného výzkumu je zřejmé, že rituály mají na půdě sportu bezesporu své místo, nicméně na půdě druholigových soutěží se s nimi nesetkáme v takové míře a specializaci jako u profesního sportu. Tady je například vidět rozdíl oproti rituálům profesionálních basebalistů, o nichž píše Gmelch (1992), a kterých vyjmenovává nespočet druhů. Ve

zkoumaném souboru výskyt speciálních rituálních praktik nedosahoval takové kvantity. Nicméně i z odpovědí respondentů si jde udělat jasný obrázek o tom, že lidský život potřebuje nějakou pravidelnost, že stejně jako tomu bylo v dobách dávno minulých, ani v dnešních dnech nepolevuje potřeba psychického ukotvení jedince právě skrze rituál. Bronislavův rituál s barevnými potítky ilustruje vznik rituálů, o kterém píše i Gmelch (1992: 3), kdy sportovec svůj neuspokojivý výkon v zápase připíše nějaké změně ve svém jednání, například v rámci přípravy na zápas, úpravy dresu atd. a snaží se jí na příště již vyvarovat.

Rovněž je vidět, že oslovené týmy konají především rituály kolektivního charakteru a je tedy pro ně důležitý tým především jako celek. Hráči mají silnou potřebu jednoty s ostatními, což může být považováno za specialitu právě týmového sportu a je pak možné tvrdit, že individuálních sportů se drží jedinci jiného naturelu. Jak píše Bromberger (1995: 306), individualismus ustupuje smyslu *communitas*, bez kterého by sociální skupina nemohla nikdy existovat. A i například v hokejové kabině ustupuje hudební vkus jednotlivců společně poslouchaným motivačním songům. V duchu Durkheimových tezí (2002) vede hráče ke kolektivním rituálům potřeba utvrzení a reprodukce kolektivního vědomí, sounáležitost se skupinou, prvenství skupiny nad jednotlivcem.

Výzkum přinesl jasné svědectví o výskytu rituálních praktik na půdě sportu. Pomohl zjistit, že motivace k praktikování rituálů před zápasem se nemění ať už se jedná o Trobriandana chystajícího se na moře nebo baseballistu, o kterých píše Gmelch (1992) nebo o druholigového hokejistu ze Sušice – všichni využívají rituál pro jeho funkci psychologickou, jako únik od strachu a stresu, který přináší nadcházející událost, harmonizaci psychiky a koncentraci. Slovy Brombergera (1995: 309), hráči touží po „zkrocení osudu a zvládnutí nejistoty“. Musejí činit okamžitá rozhodnutí v průběhu zápasu a svoje štěstí často přisuzují míře usmíření si sportovních bohů.

Jako budoucí zlepšení případného pokračujícího výzkumu by se mohla jevit snaha o zahrnutí většího počtu respondentů než kolik se jich podařilo získat pro tuto práci. Rovněž by mohlo být přínosem získat data i od žen a mít tak možnost porovnat odpovědi obou pohlaví. Tímto výzkumem se podobné srovnání nepodařilo naplnit.

Nicméně se ukázalo, že téma rituálů není rozhodně v dnešní době ani v dnešní společnosti nijak neaktuálním tématem, ba naopak. „Kdybychom sestavili přehled všech pozorovaných zvyků i všech obyčejů reprezentovaných fantaziemi mýtů anebo připomínaných v hrách dětí i dospělých, ve snech jedinců zdravých či nemocných a v psychopatologických způsobech chování, mohli bychom zkonstruovat jakousi periodickou tabulku, obdobnou periodické tabulce chemických prvků, v níž by všechny skutečné nebo i jen možné obyčeje figurovaly seskupeny v určité skupiny; zbývalo by pak už jen rozpoznat, které z nich ta či ona daná společnost přijala za své“ (Lévi-Strauss 1966: 122). A rituální praktiky by se nacházely v každé takové tabulce, kterou popisuje Claude Lévi-Strauss.

5 ZÁVĚR

Rituálním chováním propůjčujeme svým každodenním životům smysl a tvar. Své chování pravidelně opakujeme a z obyčejného tak činíme posvátné. Konáme tak protože to cítíme jako správnou věc a prokazujeme tím, že náš přístup k životu není lhostejný. Chceme do svých životů vnést pocit bezpečí a to je možné právě skrze rituály. Od těch osobních jako například ranní otevření okna a přivítání nového dne, přes rituály formálnějšího charakteru jako je svatební obřad až k těm sportovním, na které jsem se zaměřila v této práci.

Přes již existující poznatky v oblasti studia rituálů byla vytvořena optika, kterou by bylo možné nahlédnout na rituály prováděné ve sportu, konkrétně v kolektivních sportech hraných v oblasti Strakonicka. Cílem prováděného výzkumu bylo zjistit jak samotní hráči nahlíží na problematiku rituálních praktik ve sportu a to především z pohledu jejich konkrétní sportovní činnosti. Rituály byly popsány včetně motivací k jejich vzniku a účinků na sportovce. Bylo zjištěno, že rituální praktiky bezesporu patří do sportovních životů dotazovaných hráčů. Práce tak přinesla trochu jiný pohled na sport a jeho účastníky než jaký může čtenář získat z výsledkových tabulek.

Výzkum by určitě mohl ještě dále pokračovat a být rozšířen o další respondenty a to především z řad ženského pohlaví. Mohlo by být zajímavé sledovat případné rozdíly nebo možná shody v míře pověřivosti sportovců a sportovkyň a porovnat jejich pohledy na fenomén sportovních rituálů.

Tato práce přináší jak teoretické tak praktické informace z oblasti rituálních praktik u kolektivních sportů. Rituální aspekty se vyskytují v životech všech lidí, ať už v oblasti sportu nebo každodennosti, a já věřím, že čtenář si sám vybavil některé konkrétní rituální momenty i ze svého života.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

- Birrell, S. 1981. „Sport as Ritual: Interpretations from Durkheim to Goffman.“ *Social Forces* 60 (2): 354-376.
- Blanchard, K. 1995. *The anthropology of sport: an introduction*. Rev. ed. Westport: Bergin and Garvey.
- Bromberger, C. 1995. „Football as world-view and as ritual.“ *French Cultural Studies* 6 (18): 293–311.
- Durkheim, É. 2002. *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: Oikoymenh.
- Frazer, J. G. 1994. *Zlatá ratolest*. Praha: Mladá fronta.
- Fulghum, R. 1995. *Od začátku do konce. Naše životní rituály*. Praha: Argo.
- Gavora, P. 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Gmelch, G. 1992. „Baseball Magic.“ *Elysian Fields Quarterly* 11 (3): 1-5.
- Jandourek, J. 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
- Lazar, A. 2008. *Mýty a rituály ve fitness*. Diplomová práce. Brno: Masarykova Univerzita.
- Lévi-Strauss, C. 1966. *Smutné tropy*. Praha: Odeon.
- Malinowski, B. K. 1992. „Myth in Primitive Psychology“ Pp. 72-124 in *Magic, Science and Religion and Other Essays*. Illinois: Waveland Press Inc.
- Murphy, R. F. 1998. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Rappaport, R. A. 1999. *Ritual and religion in the making of humanity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sekot, A. 2003. *Sport a společnost*. Brno: Paido.
- Sekot, A. 2006. *Sociologie sportu*. Brno: Paido.
- Smékal, V. 2002. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister and Principal.
- Strauss, A., J. Corbinová. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.

Turner, V. W. 2004. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press.

Velký sociologický slovník. [Díl] II, P-Ž. 1996. Praha: Karolinum.

Němý, M. 2011. „Rituály hokejových reprezentantů: čekání za brankou i modlitba.“ [online] Praha: MAFRA, a. s. [cit. 28. 2. 2014]. Dostupné z: http://hokej.idnes.cz/ritualy-hokejovych-reprezentantu-cekani-za-brankou-i-modlitba-pvc-/ms-hokej-2011.aspx?c=A110510_202730_ms-hokej-2011_rou.

Plašil, J., T. Jelínková. 2012. „Čeští fotbalisté budou proti Polákům spoléhat i na osvědčené rituály.“ [online] Praha: Český rozhlas [cit. 28. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/fotbal/_zprava/cesti-fotbaliste-budou-proti-polakum-spolehat-i-na-osvedcene-ritualy--1073666.

Včeliš, M. 2009. „Rituál futsalisty Michala Mareše? Pro výhru mění tkaničky.“ [online] Praha: MAFRA, a. s. [cit. 28. 2. 2014]. Dostupné z: http://sport.idnes.cz/ritual-futsalisty-michala-marese-pro-vyhru-meni-tkanicky-pm8-/sporty.aspx?c=A090306_121743_sporty_ten.

7 RESUMÉ

Sport is unambiguously a socio-cultural phenomenon of our time. Similarly, the rituals have their place in contemporary society. Both terms are close to each other and they overlap often. The aim of this thesis is to identify and introduce ritual activities operated under a collective sports from the perspective of the participants themselves. The work is divided into three parts - theoretical, methodological and analytical .

In the part devoted to the theoretical background, the reader is made familiar with the problems of the chosen topic. The term ritual is introduced as well as its definition within anthropology. Possibilities of genesis of rituals and their functions are depicted. Attention is also paid to the notion of sport and connected sports rituals, including examples of professional sport.

The methodology section describes the research methods. Conducted participant observations and semi-structured interviews with players of team sports, whose structure is shown here, were chosen. Furthermore, examined number of handball, basketball and ice-hockey players is described in this section.

The analytical part of this thesis presents the results of research and discussion. Through semi-structured interviews with players, the attempt at finding their attitudes and experiences with ritual practices out is made. Subsequently, resulting data are interpreted to potential applicants from readers and friends of sport. The main attention is focused on opinions , attitudes , ideas and behavior of players in the field of sports ritual practices .

8 SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Informace o respondentech	29
---	----

9 PŘÍLOHA

Příloha 1 – Osnova rozhovorů

ÚVOD:

Požádání respondenta o souhlas s pořízením nahrávky a informování respondenta o tom, že po něm nebudou požadovány žádné citlivé osobní informace (ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů) a veškerá získaná data budou anonymizována.

Mé představení a představení projektu

„Jmenuji se Jitka Haumerová, studuji na katedře antropologie FF ZČU a tento rozhovor je realizován kvůli bakalářské práci, kterou píši. Práce nese název Rituální praktiky u kolektivních sportů a jejím cílem je identifikovat a představit rituální aktivity provozované v rámci kolektivních sportů z perspektivy samotných účastníků, tedy Vás. Proto mě zajímá Váš názor, zkušenosti a úhel pohledu.“

Úvodní otázky

Chci s nimi zjistit nějaké obecné informace o respondentech a jejich sportovní činnosti. Jejich cílem je uvést respondenty do rozhovoru.

„Dříve než Vám položím otázky spojené přímo s tematikou sportovních rituálů, ráda bych se Vás zeptala na nějaké informace o Vás a o Vaší sportovní kariéře.“

- Kolik je Vám let?
- Jakému sportu se aktivně věnujete?
- Kolik let se mu aktivně věnujete?
- Jakou pozici v teamu zastáváte?
- Jak často trénujete?

Už na základě těchto otázek mohu pak při analýze rozřadit respondenty do kategorií muž nebo žena, kdy mě budou zajímat rozdíly ve vnímání rituálů mezi jednotlivými pohlavími.

Ráda bych také zjistila jestli má na rituální chování jedinců vliv délka sportovní kariéry nebo jestli se nějak liší rituály podle funkce, kterou hráč zastává v družstvu.

ROZHOVOR:

Otázky ohledně rituálů

Cílem těchto otázek je zjistit jestli respondenti mají nějaké sportovní rituály a pokud ano, tak jaké, kdy je provozují, jestli jsou kolektivní nebo individuální a co ovlivňuje hráče v jejich praktikování.

- Máte nějaký osobní zvyk spojený se zápasem?
- V jaké fázi zápasu se určitý rituál odehrává?

Před zápasem:

- Máte nějaký osobní zvyk, který dodržujete před zápasem?
- Máte nějaký rituál související s přípravou na zápas?
- Je něco, co před zápasem naopak neděláte?

V průběhu:

- Konáte nějakou aktivitu vždy v průběhu zápasu?

Po zápase:

- Dodržujete nějaký oslavný rituál po vyhraném zápase?
- Přineslo-li by Vám něco štěstí při vyhraném zápase, budete to praktikovat i při dalším?

Kolektivnost:

- Existuje nějaký rituál, který kolektivně dodržujete se spoluhráči? V jaké fázi zápasu?
- Máte nějakého klubového maskota nebo talisman?

Vlivy:

- Vykonaláte rituál při každém zápase nebo záleží na síle protihráče?
- Má vliv na výkon rituálu důležitost zápasu, který hrajete?
- Měníte své sportovní rituály? Pokud ano proč a jak?

ZÁVĚR:***Závěrečné otázky***

Tyto otázky by měly zjistit něco více o názoru samotných sportovců, jak celou věc s rituály vidí ze svého pohledu. Názor na rituální problematiku mě bude zajímat i u respondentů, kteří osobně žádný rituál neprovozují. Respondentům bude věnován prostor pokud budou chtít ke sportovním rituálům ještě něco dodat.

- Proč sportovní rituály provozujete?
- Pociťujete nějaké rozdíly ve Vašem chování když rituál vynecháte?
- Myslíte si, že sportovní rituály jsou důležitou součástí psychické přípravy na zápas?
- Chcete dodat něco k tématu?

Ukončení rozhovoru a poděkování!